

UOT 336.02

MÜƏSSISƏNİN MALİYYƏ SABİTLİYİNİN ÜMUMİ ELMİ-NƏZƏRİ XARAKTERİSTİKASININ TƏHLİLİ

ƏMİRASLANOVA DİLARƏ ƏMİRASLAN qızı

Sumqayıt Dövlət Universiteti, i.f.d. assistent

dilare.amiraslanova@mail.ru

Açar sözlər: maliyyə sabitliyi, maliyyə təhlili, müəssisə, gəlir, məsrəf

Müəssisənin normal fəaliyyət göstərməsi, ilk növbədə, onun maliyyə vəziyyətinin sabitliyi ilə xarakterizə olunur. Müəssisənin maliyyə sabitliyinə müxtəlif amillər təsir göstərir: [1]

- Əmtəə bazarında müəssisənin vəziyyəti;
- Geniş tələbatla malik ucuz mallar istehsal etməsi;
- İşgüzar əməkdaşlıqda müəssisənin potensialı;
- Xarici investor və kreditorlardan maliyyə asılılığı səviyyəsi;
- Ödəmə qabiliyyəti olmayan debitorların mövcudluğu;
- Təsərrüfat və maliyyə əməliyyatlarının səmərəliliyi və i.a.

Müəssisənin ümumi sabitliyi dedikdə onun vəsaitinin (gəlirinin) daxilolma sürətinin həmin vəsaitin istifadəsi (məsrəflərdən) sürətindən üstün artımını təmin edən pul axınının hərəkəti başa düşülür. Maliyyə sabitliyi - gəlirlərin xərclərdən stabil olaraq yüksək olmasını, müəssisənin pul vəsaitlərinin sərbəst manevrliyini və fasiləsiz məhsul (is, xidmət) istehsalı və satışı prosesində onlardan səmərəli istifadə olunmasını əks etdirir. Qeyd etmək lazımdır ki, yüksək rentabellik daha yüksək risklə bağlıdır. Bu, o deməkdir ki, müəssisə gəlir əldə etməklə yanaşı, zərərə də düşə bilər. Buradan belə qənaətə gəlmək olar ki, maliyyə sabitliyi kompleks anlayışdır. Beləliklə, müəssisənin maliyyə sabitliyi dedikdə mənfəət və kapitalın artması hesabına riskin ehtimal olunan səviyyəsində, ödəmə qabiliyyətinin və krediti ödəmə bacarığının saxlanması şəraitində müəssisənin inkişafını təmin edən maliyyə resurslarının vəziyyəti, onların bölüşdürülməsi və istifadəsi başa düşülür.

Müəssisənin maliyyə sabitliyinə təsir edən daxili amillərə aşağıdakıları aid etmək olar [2]:

Təsərrüfat subyektinin sahə mənsubluğu; buraxılan məhsulun (görülən işin, göstərilən xidmətin) strukturu və ümumi ödəməqabiliyyətli təklifdə onun xüsusi çəkisi; ödənilmiş nizamnamə kapitalının həcmi; pul gəlirləri ilə müqayisədə xərclərin həcmi, onların dinamikası; əmlak və ehtiyat mənbələri daxil olmaqla maliyyə resursları, onların tərkibi və strukturu.

Yuxarıda sadalanan amillərin təsiri müəssisənin menecerinin səriştəsi və peşəkarlığı, onun daxili və xarici mühitin dəyişilməsini nəzərə almaq bacarığından çox asılıdır. Müasir iqtisadi şəraitdə hər bir təsərrüfat subyektinin fəaliyyəti onun nəticələrində marağı olan çoxsaylı bazar münasibətləri iştirakçılarının diqqət obyektinə çevrilmişdir. Onlar əldə etdikləri hesabat-uçot informasiyalarından istifadə etməklə müəssisənin maliyyə vəziyyətini qiymətləndirirlər. Belə qiymətləndirmə maliyyə təhlili vasitəsi ilə həyata keçirilir. Geniş mənada maliyyə təhlili qısa və uzunmüddətli iqtisadi qərarların, investisiyaların məqsədəuyğunluğunun əsaslandırılması, idarəetmə bacarığının və keyfiyyətinin qiymətləndirilməsi, gələcək nəticələrin proqnozlaşdırılması vasitəsi kimi çıxış edir.

Qoyulmuş məqsədə uyğun olaraq, maliyyə təhlili müxtəlif səviyyələrdə aparıla bilər. O, istehsal-kommersiya fəaliyyətinin idarə edilməsi üzrə problemlərin aşkar edilməsi, təşkilat rəhbərinin fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi, kapitalın investisiyası istiqamətinin seçilməsi üçün

istifadə olunur, eləcə də ayrı-ayrı göstəricilərin və bütövlükdə maliyyə fəaliyyətinin proqnozlaşdırılması aləti kimi çıxış edir [3].

Maliyyə təhlili vasitəsilə:

- material və maliyyə resurslarının hərəkəti haqqında balanslaşdırma dərəcəsi müəyyən edilir, təkrar istehsal prosesində maksimum və ya optimal mənfəət əldə edilməsi imkanları və maliyyə sabitliyinin yüksəldilməsinə yönəldilmiş xüsusi və borc kapitalının axını qiymətləndirilir;
- kapitalın səmərəli quruluşuna nail olmaq üçün pul vəsaitlərindən düzgün istifadə qiymətləndirilir;
- təşkilatın maliyyə axınlarının düzgün tərtib edilməsinə, maliyyə və material resurslarından istifadə normasına və normativinə, xərclərin məqsədəuyğunluğuna nəzarət edilir.

Əsas məsələ bazar münasibətlərinə adekvat olan müəssisənin strateji məqsədləri nəzərə alınmaqla iqtisadi vəziyyətin təhlili əsasında maliyyə-təsərrüfat fəaliyyətinin səmərəli idarə edilməsidir. Müasir şəraitdə hər bir müəssisənin əsas strateji vəzifələrinə aşağıdakılar daxildir: Müəssisənin kapitalının quruluşunun optimallaşdırılması və onun maliyyə sabitliyinin təhlil olunması; mənfəətin maksimum həcminə nail olunması; müəssisənin investisiya cəlb ediciliyinin təmin olunması; müəssisənin səmərəli idarə edilməsi mexanizminin yaradılması; mülkiyyətçilər (iştirakçı və təsisçilər), investitorlar, kreditorlar üçün müəssisənin maliyyə-təsərrüfat vəziyyətinin şəffaflığına nail olunması; maliyyə vəsaitlərinin cəlb edilməsi üçün bazar mexanizmlərindən istifadə olunması.

Cari maliyyə təhlilinin nəticələri əsasında biznes-planların, büdcə planlaşdırmasının əsas göstəriciləri, təşkilatın gələcək inkişafının iqtisadi istiqamətləri müəyyən edilir. Maliyyə təhlili aşağıda göstərilən məsələləri qiymətləndirməyə imkan verir:

- müəssisənin əmlak vəziyyətini;
- sahibkarlıq riskinin dərəcəsini, o cümlədən üçüncü şəxslər qarşısında öhdəliklərin yerinə yetirilməsinin mümkünlüyünü;
- cari fəaliyyət və uzunmüddətli investisiya üçün kapitalın kafiliyi;
- əlavə maliyyələşdirmə mənbələrinə tələbatı;
- kapitalın genişləndirilməsi bacarığını;
- borc vəsaitlərinin cəlb edilməsinin səmərəliliyini;
- mənfəətin bölüşdürülməsi və istifadəsi siyasətinin əsaslı olmasını;
- investisiyaların seçilməsinin məqsədəuyğunluğunu və s.

Maliyyə təhlilinin vəzifələrinin müvəffəqiyyətlə yerinə yetirilməsi üçün bir sıra vacib şərtlər mövcuddur [4].

- 1) Uçot informasiyasına xas olan məhdudluğun başa düşülməsi, eləcə də informasiyanın formalaşması zamanı tətbiq olunan uçot qaydalarının nəzərə alınması (bu tələb mühasibat uçotunun maliyyə hesabatının beynəlxalq standartlarının tələblərinə müvafiq aparılması üçün çoxvariantlılıq şəraitində daha aktualdır);
- 2) maliyyə təhlilinin metodlarını bilmək;
- 3) analitik işlərin yerinə yetirilməsinin konkret məqsədinin müəyyən olunması ilə bağlı fəaliyyət proqramının mövcud olması;
- 4) tətbiq olunan analitik vasitələrə xas olan və maliyyə təhlili nəticələrinin düzgünlüyünə təsir edən məhdudiyət;
- 5) maliyyə təhlili prosesinin xərctutumlu olması nəzərə alınmaqla bu prosesə xərclərin və onun nəticələrinin hesablanması;
- 6) onun nəticələrinə müəssisə rəhbərliyinin marağının təmin olunması.

Konkret məsələlərin həll edilməsi və maliyyə vəziyyətinin peşəkar qiymətləndirilməsi üçün müəssisə rəhbəri maliyyə təhlilinin nəticələrinə əsaslanır. Ödəmə vəsaitlərinin kafiliyi, xüsusi və borc kapitalı arasında normal nisbətənin olması, kapitalın dövr etməsi və onun dəyişməsi səbəbləri, fəaliyyətin bu və ya digər növlərinin maliyyələşdirilməsi formaları haqqında konkret nəticə almaq,

müəssisənin maliyyə vəziyyətinin obyektiv qiymətləndirilməsi üçün ayrı-ayrı uçot məlumatlarından əsas amillərin (maliyyə göstəricilərinin və ya əmsallarının) müəyyən qiymət nisbətlərinə keçilməsi zərurətini doğurmuşdur. Müəssisənin fəaliyyətinin ümumiləşdirici göstəricisi hesab olunan sərf edilmiş kapitalın rentabellik səviyyəsi (mənfəətin sərf edilmiş kapitalla nisbəti) təhlil edilən dövrdə aşağı olarsa, bu, mövcud satış həcminə görə mənfəətin çatışmazlığı, dövriyyə vəsaitlərinin dövr sürətinin azalması və s. səbəblərlə izah olunur ki, bu da qiymət siyasətinin yenidən nəzərdən keçirilməsini tələb edir.

Maliyyə-strateji və cari qərarların hərtərəfli əsaslandırılmasına, inkişaf strategiyasının hazırlanması və biznes planlaşdırma zamanı informasiya riskinin azaldılmasına, etibarlı tərəfdaşların seçilməsinə və öz fəaliyyətinin maliyyə nəticələrini qabaqcadan proqnozlaşdırmağa imkan verən informasiyanın əldə edilməsi böyük əhəmiyyət kəsb edir. Mühasibat (maliyyə) hesabatı maliyyə təhlilinin əsas informasiya bazası hesab edilir. Mühasibat (maliyyə) hesabatı müəyyən tarixə təşkilatın əmlak və maliyyə vəziyyətini, eləcə də hesabat dövründə onun fəaliyyətinin maliyyə nəticələrini əks etdirən göstəricilər sistemindən ibarətdir. Qeyd etmək lazımdır ki, ilkin məlumatların yoxlanılması analitik işlərin təşkilinin əsas mərhələlərindən biri olmaqla maliyyə vəziyyətinin təhlil edilməsi üçün mühasibat informasiyasının kənar istifadəçiləri (kreditləşdirmənin məqsədəuyğunluğu haqda qərar verən banklar, malgöndərənlər, podratçılar, investolar) üçün mühüm şərtidir.

Maliyyə hesabatı məlumatlarından istifadə edən bütün maraqlı qruplar üçün mühasibat balansında və maliyyə nəticələri haqqında hesabatda əks etdirilməmiş, lakin maliyyə xarakterli qərarların hazırlanması və qəbul edilməsi üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edən izahlı qeydlər mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Həmin sənədlərdə müəssisənin uçot siyasəti və ona edilmiş dəyişikliklər, növlər üzrə qeyri-maddi aktivlər, əsas vəsaitlər, icarəyə götürülmüş əsas vəsaitlər, maliyyə qoyuluşlarının növləri, debitor və kreditor borcları, səhmdar cəmiyyətlərin səhmləri, onların mülkiyyətində olan səhmlərin nominal dəyəri, onun törəmə və asılı cəmiyyətləri, gələcək xərclər üzrə ehtiyatların və qiymətləndirici ehtiyatların tərkibi, verilmiş və alınmış öhdəliklər və ödəmələr haqqında mühüm məlumatlar öz əksini tapmışdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Sadıqov Ə. A. Mühasibat uçotu. Dərs vəsaiti. Bakı: Təhsil, 2002, 272 s.
2. Rzayev Q.A. Nəzarət və təftiş. Dərslük. Bakı: Adiloğlu, 2011, 261 s.
3. Kərimov A. R. Mühasibat uçotu və vergilər. Nəzəri-praktiki vəsait. Bakı: Ozan, 2008, 516 s.
4. Палий В.Ф. Комментария к новому плану счетов бухгалтерского учета. Монография. М., 1992, 156 с.

РЕЗЮМЕ

АНАЛИЗ ОБЩИХ НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ХАРАКТЕРИСТИК ФИНАНСОВОЙ УСТОЙЧИВОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Амирасланова Д.А.

Ключевые слова: *финансовая устойчивость, финансовый анализ, предприятие, прибыль, затраты*

Финансовая устойчивость – это состояние финансовых ресурсов, при котором предприятие свободно, умело и эффективно используя денежные средства, обеспечивает непрерывность процесса производства и реализации продукции (работ и услуг), а также достигает расширения производства при минимальных или постоянных затратах. В статье рассматриваются такие вопросы, как финансовая устойчивость предприятия, внешние и внутренние факторы, влияющие на нее, а также необходимость проведения финансового анализа.

SUMMARY
ANALYSIS OF GENERAL SCIENTIFIC AND THEORETICAL CHARACTERISTICS
OF THE FINANCIAL STABILITY OF THE ENTERPRISE
Amiraslanova D.A.

Key words: *financial stability, financial analysis, enterprise, profit, costs*

Financial stability is a state of financial resources in which an enterprise freely, skillfully and efficiently uses cash, ensures the continuity of the production and sale of products (works and services), and also achieves expansion of production at minimal or constant cost. The article discusses such issues as the financial stability of the enterprise, external and internal factors affecting it, as well as the need for financial analysis.

Daxilolmatarixi:	İlkin variant	21.02.2020
	Son variant	01.04.2020